

Šmalcova abeceda

První cenu v soutěži Nejkrásnější česká kniha roku 2005 v kategorii Literatura pro děti a mládež získala Šmalcova abeceda vydaná Baobabem, který se v této soutěži umísťuje již pravidelně.

Knihu výtvarně realizoval Petr Šmalec.

Básněmi ji ilustrovali Radek Malý, Jiří Dvořák, Markéta Šimková a Petr Šmalec. Graficky ji upravili Juraj Horváth a Petr Šmalec.

Na knihu jsem se ptala Petra Šmalce, Radka Malého a Jiřího Dvořáka.

Co považujete na knize za nejzajímavější?

PŠ: To, jak princip omezení (sestavit obrázek z věcí začínajících na jedno písmeno) donutí člověka k podivuhodným, až groteskním kombinacím, které by ho jinak sotva napadly. JD: Mám-li na Abecedě něco vypíchnout, pak snad její několikavrstevnatost. Tedy skutečnost, že je zároveň „učebnicí knížkou“, obrázkovou publikací, která láká k prohlížení, kolekci hádanek a také sbírkou básniček, které si děti rády čtou nebo nechají číst. A v neposlední řadě je to taky opravdu hezká knížka.

Kdo s nápadem vytvořit kreslenou abecedu pro děti přišel?

PŠ: Chytil jsem se návrhu Juraje Horvátha. Je to osvědčené téma, které je po ruce. Knížka pak vznikala celé dva roky.

Viděl jsem předtím pár nových knížek – abeced české provenience, které mě jaksi nebavily. Říkal jsem si, že to téma by se dalo zpracovat zajímavěji. Ale ilustrované abecedy jsou stará věc. Trochu znám z reprodukcí ty německé z 19. století.

Lidi mají v povaze dělat ve světě nějaký pořádek a abeceda může být klíčem k jednomu z takových pořádků, ovšem zároveň se tím nabourávají pořádky jiné...

Svým způsobem navazujete na ideu obdobných „slabikářů“ Ondřeje Sekory nebo Aleny Ladové. V čem se vaše pojetí liší, v čem jste na tento odkaz navázali?

PŠ: Označení slabikář bych se, s dovolením, raději vyhnul. Šmalcova abeceda nechce primárně učit děti číst. Je to především obrázková kniha (jakýsi Orbis pictus) postavená na principu hry s jednoduchými pravidly. Tu hru jsem se zaujetím hrál já, když jsem knihu dělal a těšil se, že ji budou hrát i děti nebo vlastně kdokoliv, kdo knížku otevře. Ferdův slabikář Ondřeje Sekory se mnohem víc blíží pravému slabikáři. Knížku Aleny Ladové si nevybavuji, asi mě v dětství minula.

Obrázky jsou vtipné, hravé až dadaistické – u písmene Ř se u řezníka řeže řepa, jinde se třeba setkávají ikona, indián, instalatér, internet a invalida, písmeno X jste na obrázku šalamounsky uvedli pomocí křížku. Jak vznikaly obrázky a básně k písmenům?

PŠ: Jako první vznikly obrázky, texty až v další fázi. Aby nám nic neuniklo, pročesali jsme na začátku seznamy slov ve slovnících a pro lepší představu si vypsalí ta vhodná. Pak, při nedělních výletech, jsme se s Markétou bavili vymýšlením situací k jednotlivým písmenům, pěkně podle abecedy... Doma jsem potom v počítači pomalu křivkoval nejprve verze obrázků ve stupních šedi, barvil jsem je až později. Vše vznikalo od začátku přímo v počítači, bez přípravných kreseb.

JD: Nakladatelství Baobab mě přizvalo ke spolupráci až v okamžiku, kdy byly hotovy obrázky i většina textů. V básničkách, které jsem psal, jsem se snažil skloubit moderní realitu, kterou děti každodenně vidí kolem sebe, s pohádkovými motivy: proto se tu sejdou třeba ježibaba a jogurt. V tom mě ostatně vedly kresby. Obrázky totiž přímo vybízejí k tomu, aby si v nich člověk našel nějaký příběh nebo situaci.

Na rozdíl od „klasických“ slabikářů jsem nekladl důraz na to, aby co nejvíce slov začínalo příslušným písmenem (tedy žádné „máma mele Máně mísu masa“), ale spíš, aby text měl příběh, přirozeně plynul a nebylo obtížné ho číst nahlas.

RM: Když Petr přišel s nápadem, že by k jeho „naučným tabulím“ mohly přijít básničky, chtěl jsem mu to rozmluvit, protože se mi zdálo, že obrazy jsou dostatečně výmluvné. Tehdy ale asi ještě nikdo netušil, jakých rozměrů nakonec kniha nabude.

Jakmile jsem výzvu ilustrovat básničkami obrázky přijal, bylo mi jasné, že jsem na sebe ušil budou – protože ty básničky nikdy nemůžou obrázkům konkurovat, ani s nimi být v rovnováze, budou jen takovou nenápadnou služebnou složkou, zato ale dají moc práce. Přesto se mi během dvou let na nejrůznějších místech podařilo ke každému písmenku něco napsat – tak např. si vzpomínám, že K vznikalo pod skalním převisem v Broumovských stěnách a Č v kodaňské kavárně. Potom se některé obrázky předělaly a básničky se musely napsat znovu. Nakonec zasedla rada Baobabu a vybírala nejzdařilejší texty z návrhů mých, Markéty Šimkové a Jiřího Dvořáka.

Líbí se mi, že poznávání liter, nových slov a situací je o to hravější, že navíc na každé stránce jsou rozličné hádanky a úkoly. Jak jste hádanky vymýšleli? Občas mi přišli pěkně těžké...

Malý Quido je jako u vytržení. Dnes totiž přišel s rodiči na letiště, kde se koná letecký den. Balóny se nadouvají, trysky duní, vrtule se vrtní a teď dokonce ze všeho co lítá vyskočili parašutisté. Fina, to je mumraj. Poznáte spolu s Quidem, kdo ze kterého letadla vyskočil?

PŠ: Dopředu jsme to nijak vyspekulované neměli. Hádanka vždycky nějak souvisí s tím, co se děje naproti na velkém obrázku. Prostě jsme se snažili, aby se schémata hádanek neopakovala a aby taky nebyly moc lehké a tím pádem nudné.

JD: Abeceda – tak jako ostatně všechny knížky z nakladatelství Baobab – byla před vydáním „testována na dětech“. Byl jsem u jednoho takového zkušebního čtení a oba kluci, pětiletý předškolák a jeho bratr, šestiapůlletý prvňák, byli hádankami naprosto pohlceni. Zatímco mladšího zaujaly ty snadnější, starší s nimi byl rychle hotov a věnoval se složitějším – takže se zdá, že se tu najdou úkoly pro děti různého stáří spadajícího do věkového rozmezí, pro něž je knížka určena.

PŠ: O testech na dětech nic nevím. Nejspíš by mě to během práce leda zneklidňovalo. Mám zprávy, že se knížka dětem líbí, ale abych pravdu řekl, vlastně jsem neměl příležitost pozorovat jakým způsobem ji používají. To, že si malí čtenáři spojují písmena se zobrazenými předměty, je jakési teoretické východisko. Mně připadá dost podstatné také to, že obrázky dávají nějaký smysl i nečtenářům. A ovšem, že je v nich plno věcí, které v rejstříku nejsou.

Barvy ilustrací, jež jsou podle mě nádherné, působí jakoby omšele, posmutněle. Svou lomeností jsou opačné, než jak to u dětských knih bývá – nejsou zářivé. Kontrastují tím veselým příběhům. Hodně scén se odehrává v noci, převažují tu hnědé odstíny...

PŠ: Chtěl jsem udělat takovou melancholickou grotesku...

Jak se vám pro děti tvořilo?

PŠ: Snažil jsem se pracovat ve výtvarně vyčištěné poloze a taky nezatažovat obrázky příliš komplikovanými významy. Ona ta nevinná hra s abecedou byla někdy i tak plná ironie.

JD:

Psát pro děti je pro mě vždycky radost. Není to ovšem zrovna jednoduché, protože děti nejsou „hloupější dospělí“, ale spíš bytosti, jimž můžeme závidět fantazii a myšlenkovou svobodu. Pokud to jen trochu půjde, rád bych pro ně psal i dál.

Je to vaše první práce na dětské knize?

JD: Několik dětských knížek už mi vyšlo: Plesk! (ABR, 1998), Kvitka z čertovy pohádky (vlastní náklad, 2001), Slepice a televize (Baobab, 2003) a Zpátky do Afriky! (Baobab, 2005).

PŠ: Mým prvním pokusem ilustrovat dětskou knihu, a zároveň počátek mého kreslení

v Corelu, byla knížka Ferda Páv a všelijaká zvířata (verše Christiana Morgensterna přebásněné Josefem Hiršalem). Vyšla roku 2002 v Baobabu.

RM: Psaní pro děti jsem si předtím vyzkoušel na básničkách do učebnic češtiny pro druhou a třetí třídu a především mě zocelila práce na Slabikáři – po takové zakázce už myslím, že zřymovat jde cokoli.

Jací jsou vaši oblíbení ilustrátoři?

PŠ: Josef Čapek, Jiří Šalamoun, Eva Švankmajerová, animované filmy Miroslava Štěpánka, každý týden v Respektu Pavel Reisenauer, z poslední doby Chris Ware, Henning Wagenbreth a další... Svého času mě na cestě k počítačové ilustraci postrčil Bob Staake, na jehož knížky pro děti jsem narazil na internetu.

Co vás na ilustraci nejvíc baví?

PŠ: Ten malý, uzavřený svět se svojí atmosférou, existující na malé ploše knížky.

Jaký je váš ilustrátorský sen?

PŠ: Jednou bych třeba rád nakreslil pořádný komiks...

Která z oceněných knih se vám líbila nejvíce?

PŠ: Z oceněných titulů jsem měl v ruce jen šest knih. Hodně se mi ale líbí katalog k výstavě Papež kouřil trávu – materiálově, jako objekt a tím jaká je to uvnitř divočinka (a přitom graficky drží pohromadě). Taky Kozi knížka od Terezy Říčanové.

Jana Matasová

„Ale to je nemilé. Za chvíli budou zavírat a já musím koupit ještě tolik věcí. Aspoň že jsem si to tady všechno napsala: jedno človeče, nezlob se, kožesínovou čepici na zimu, tři kremrole a půl kila hřebíků.“ Jak se zdá, paní Řihová bude muset rychle obejít všechny obchody. Do jednoho z nich ale přece jen chodit nemusí. Víte do kterého?